

2. Дементьева Т.П. Від чистоти душі до чистоти докiлля. – Харкiв, 2003. – С. 14.
3. Методичнi рекомендацiї слухачам курсiв пiдвищення квалiфiкацiї вчителiв образотворчого мистецтва та художньої працi. Збiрник методичних матерiалiв. – Харкiв: ХОНМiБО, 2005. – С. 20-21.
4. Мир на порозе ХХI столеття / Под ред. Купцова В.И. – Чебоксары: Клио, 1998. – С. 279.

В.В. ДЖУНЬ., А.І.КОВАЛЕНКО

МОРАЛЬ ПЕРЕКОНАННЯ І МОРАЛЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА ПОБУДОВИ СПОРТИВНОЇ ДЕОНТОЛОГІЇ

В статті на основі розрізнення моралі переконання і моралі відповідальності окреслюється зміст спортивної деонтології.

В статтє на основаннi различення морали убеждения и морали ответственности очерчивается содержание спортивной деонтологии.

On the grounds of distinguishing of Morals of convictions and Morals of responsibility the content of Sport Deontology is being described in the article.

В попередній розвідці [1] нами була здійснена спроба окреслення предмета етики спорту як прикладної дисципліни через виявлення засадничих напрямків наповнення його змісту. Тепер же ми маємо намір зробити наступний, уточнюючий, крок - остаточно специфікувати назву цього предмета шляхом короткого переліку основної проблематики етики спорту із застосуванням й утвердженням при цьому певної методології чи методологічної настанови. Ще в 90-х роках ХХст. на необхідність подібного пошуку неодноразово зверталася наша увага[2].

Важливою складовою такої методологічної настанови у нашому випадку мала би бути і антропологічна(персоналістична)[3], яка виражала б *глибинний зміст здорового способу життя*, а разом з тим визначала б і “обличчя” етики спорту. Через те етика спорту й мала би стати такою, щоб учасники спортивного руху вважали її справедливою і корисною не лише при оцінці моральності їх власної поведінки, але й при визначенні вартості їх колективної праці.

Для прояснення змісту вищезгаданої методологічної настанови, яку ми маніфестуємо як *“мораль переконання і мораль відповідальності”* важливо розмежувати поняття “етика” і “мораль”.

Поняття „етика” і „мораль” часто вживаються як синоніми, а проблеми, які виникають у цій сфері, іменуються як морально-етичні. І для цього є свої підстави. Адже ніщо ні в етимології, ні в історії вжитку цих термінів не спонукає до такого розрізнення: одне з них походить від грецької мови, друге від латини, й обидва пов’язані з ідеєю звичаїв (ethos, mores). Як зазначає Жаклін Рюс, торкаючись питання розрізнення названих термінів, у світовій літературі „щодо цього пункту однастайності немає!”[4].

Найчастіше етика і мораль розрізняються в тому сенсі, що „етика стосується теорії, а мораль – конкретної реалізації”[5].

Подібний підхід знаходимо в „Словнику класичної філософії”, де „мораль означає моральну практику, сукупність поведінок, згідних або незгідних з визначеними нормами”[6], а етика тлумачиться як „філософська наука, яка охоплює комплекс моральних проблем стосовно до морального добра чи зла; визначає сутність морального обов’язку та його особливий зміст, а також прагне остаточно пояснити факт морального діяння”[7].

З наведених розрізень випливає, що в понятті моралі схоплюється склад мислення і переживання морального суб’єкта. Поняття моралі постають тут як феноменальні схеми мислення морального суб’єкта, що набули стійкості і загальнозначущості в результаті історичної традиції. У цих розумових формах відображається механізм моральної регуляції, характерні для неї способи регуляції і мотивації діяння.

Етика ж розглядає моральну свідомість ніби „зі сторони”, її власна логіка позанормативна чи метанормативна. Моральна структура свідомості для неї – сфера і структура теоретичних проблем, які тут виникають, а не сам той склад мислення і переживання, який спонукав би етика особисто здійснювати той чи інший вчинок. Етика піддає аналізу нормативну логіку мислення і феноменологію почуття і волі морального суб’єкта, розкриваючи суспільні відносини моралі, що знаходять вираження в них.

Згідно з таким поділом, мораль в спорті – це та моральна необхідність, яка є іманентним змістом думки морального суб’єкта (спортсмена чи тренера, судді чи лікаря і т.п.), власною стихією його волі і живим нервом переживання, почуттям обов’язку. Загальні поняття присутні тут як логічні форми, *деонтичні* модальності мислення і зобов’язуючий спосіб волевиявлення чи мотиву до дії, тобто як склад свідомості і переживання морального суб’єкта. Етика ж спорту формулює висновки про те, в чому полягає специфічний обов’язок зайнятих у спорті, обґрунтовує норми і принципи, ідеали, які повинні регулювати відносини як між зайнятими

у спорті, бо саме так і між ними і суспільством, опираючись на модифікацію моральних вимог стосовно даної діяльності.

Але існує й ще один підхід до розмежування етики і моралі. Етика розглядається не як теорія, а мораль – як практика, а сама моральна свідомість суб'єкта „розщеплюється” на два типи орієнтації, висловлюється в одному випадку наголос робиться на тому, що вважається добрим (етика), в іншому – на тому, що допускається як обов'язкове (мораль). „Я вважаю, - пише Поль Рікер, - умовним вибір терміна „етика” для позначення способу життя під знаком дій, які вважаються добрими, й терміна „мораль” – для позначення обов'язкового боку існування, пов'язаного з нормами, зобов'язаннями, заборонами, що характеризуються певними універсальними вимогами та ефектом примушування. У розрізненні між орієнтацією на добре життя та орієнтацією стосовно норм легко впізнати протилежність двох спадщин: спадщини аристотелівської, де етика характеризується своєю телеологічною перспективою (від „telos”, що означає „кінець”); і спадщини християнської, де мораль визначається обов'язковим характером норм, тобто з погляду деонтології (від „deon”, що означає „обов'язок”) [8].

Ця ж тематика, який свого часу зробив Макс Вебер, що у своєму відомому есе „Покликання до політики” розрізняє два рівня моралі, які він називає „мораллю переконань” та „мораллю відповідальності”, або, в інших варіантах, „етикою переконань” і „етикою відповідальності”. „Мусимо ясно зрозуміти, що будь-яка етично орієнтована дія, - пише М. Вебер, - може бути підпорядкованою двом принципово відмінним, непримиренно протилежним максимам: вона може бути орієнтованою або на „етику переконання”, або на „етику відповідальності”. Не в тому розумінні, що етика переконання має означати безвідповідальність, а етика відповідальності – безпринципність. Не про це мова. Але бездонно глибока прірва існує між тим, коли діють максими етики переконання, - мовою релігії: „Християнин робить, як належить, а щодо наслідків покладається на Господа”, - або ж діють згідно з максимою етики відповідальності: треба відповідати за наслідки своїх дій” [9].

Розрізнення моралі переконання і моралі відповідальності, як нам видається, важливе не лише при певному підході до політики, а має ширше значення. Його слід враховувати при етичному підході до всіх сфер життя людини, в тому числі й до спорту. Адже якщо мораль переконання починає претендувати на пряме втручання, наслідком стануть ілюзії моралізму. Ця мораль пов'язана не з можливим та раціональним, а з тим, що можна назвати бажаним для людини, або, як називає це П. Рікер, „етичним опіумом”. Якщо втручатися мораллю переконання і тільки, то можна завдати шкоди і дискредитувати моральні ідеї на багатьох рівнях уперед, оскільки тут немає відповідальності за наслідки. Щось приблизне трапилось з „Моральним кодексом будівника комунізму”, типовим зразком моралі переконань, в якому універсальні моральні норми у поєднанні з деякими специфічно класовими нормами проголошувалися як норми поведінки людини на щодень. Спроби безпосередньо втілювати принципи абсолютної етики, які тому й абсолютні, що вимагають або все, або нічого, приводять, зазвичай, до дискредитації цих принципів, до виникнення подвійної моралі: тієї, що проголошується, і тієї, якою живуть. Мораль переконань може діяти лише опосередковано, своїм постійним тиском, який вона чинить на мораль відповідальності.

Мораль відповідальності є мораллю сили, регульованого насилля, обчисленої винуватості. Якщо вона не пов'язана з мораллю переконань, то стає приреченою на постійну плутанину між засобами та цілями. Ця мораль повністю замикається рамками можливостей свого практичного досвіду, стає інструментом розв'язання повсякденних проблем і не має потреби ні в чому, що би виходило за ці межі. Верх починає брати перевага моральний релятивізм, оскільки моральні оцінки пристосовуються до корисності чи вигоди. Тому правий П. Рікер, стверджуючи, що моральна орієнтація повинна пройти через осмислення норми, а норма – висловлення з погляду орієнтації [10].

Із коротко представленої тут основної проблематики етики спорту можемо зробити наступні висновки:

1. Терміном „мораль” у спорті доцільно означати склад мислення і переживання морального суб'єкта, способи регуляції і мотивації діяння, а також сукупність поведінок, згідних або не згідних з визначеними моральними нормами. Це свідомість і практика морального суб'єкта.

2. У самій моралі варто вирізняти два вектори, два типи орієнтацій: мораль переконання і мораль відповідальності.

3. Комплекс проблем, пов'язаних з мораллю переконання в спорті, будемо аналізувати під назвою „етика спорту”, тобто до етики спорту віднесемо усі проблеми, пов'язані зі здатністю вибирати з тієї чи іншої етики, надавати перевагу одному перед іншим, тобто, здатність діяти інтенційно. Це сфера морального свідомості, який, щоби не стати утопією, має постійно коригуватися, співвідноситися з можливостями, що їх надає етика спорту в такому розумінні розкриває етичні категорії і поняття в напрямку до ідеалу: якою має бути людина (спортсмен, тренер, суддя і т.д.) в спорті, співвідносячи загальне (якою має бути людина) з конкретним способом діяти в спорті).

4. Комплекс проблем, пов'язаних з мораллю відповідальності в спорті, будемо називати „спортивною деонтологією”. Це той розділ етики, де йдеться про професійну поведінку учасників спортивного руху. Головним поняттям спортивною деонтології є поняття обов'язку. Чи не найскладнішим завданням тут є

співвідношення, взаємозв'язок морального і професійного обов'язків, вироблення правил посадової поведінки, які потім закріплюються відповідними інструкціями.

Спортивна деонтологія, на наш погляд, якраз і покликана розкрити моральну основу професійних обов'язків усіх причетних до спорту людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.В.Джунь, А.І.Коваленко. До питання про етику спорту як прикладну дисципліну: спроба означення предмета/Здоровий спосіб життя: Збірник наукових статей IV міжрегіональної(II міської) науково-практичної конференції(17-18 вересня 2004р.м.Славута).-Львів, 2004.- С.26-29.

2. Див.: В.В.Джунь, А.І.Коваленко і ін. Специфіка пізнання "спортивної реальності" як культурного об'єкта(Методологічний аспект)//III Регіональна науково-практична конференція"Роль фізичної культури в здоровому способі життя"/ Тези доп.,Львів,1992.-С.110-112. Н.В.Коваленко, В.В.Джунь. До обґрунтування об'єктивних підстав розширення поняттєвого апарату осмислення спорту в процесі національно-культурного відродження. - Там само.-С.117-119. В.В.Джунь, Я.В.Тимчак. Філософсько - культурологічний смисл впровадження української спортивної термінології//Фізична культура та спорт – важливий фактор виховання особистості та зміцнення здоров'я населення. /Тези звітн. наук. практ. конф. викл. ін-ту за 1993р. Львів, 1994.- С.16-18. В.В.Джунь.Українська філософія як фактор утвердження українського спорту(Методологічний аспект)// Фізична культура та спорт – важливий фактор виховання особистості та зміцнення здоров'я населення /Тези звітної науково-практичної конференції за 1994 р., Львів, 1995.С.3-5.

3. В.В.Джунь, А.І.Коваленко. Морально-етичні проблеми розвитку сучасного спорту в Україні. Проспект дослідження / Звіт про науково-дослідну роботу. Львів, ЛДІФК, 2001.–18 стор. Умови одержання звіту: без обмежень. 76000, м. Львів, вул..Костюшка, 11, ЛДІФК

4. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. К., 1998.- С.-528.

5. Там само.

6. Leksykon filozofii klasycznej. Люблін, 1997.- С.-174

7. Там само. С.-176.

8. Рікер П. Навколо політики. К.,1995.- С.-269.

9. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К.,1988.- С.-180-181.

10. Рікер.П. Навколо політики.К.1995. -С.-270.

С.А. ЄРЬОМІН

САМООСВІТА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВВНЗ З ДИСЦИПЛІНИ „ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА”

У статті визначається місце самоосвіти в системі підготовки курсантів ВВНЗ з дисципліни „Фізичне підготовка”. Розкривається значущість самоосвіти, в процесі якої проходить цілеспрямований відбір необхідної інформації для успішної практичної діяльності майбутніх офіцерів збройних сил.

В статье рассматривается роль самообразования в системе подготовки курсантов ВВУЗ по дисциплине „Физическая подготовка”. Раскрывается значение самообразования, в процессе которого проходит целенаправленный отбор необходимой информации для успешной практической деятельности будущих офицеров вооружённых сил.

In the article is determined the location of independent education in the system of preparation of cadets of Higher soldiery educational establishments from discipline „Physical preparation”. Meaningfulness of independent education which the purposeful selection of necessary information for successful practical activity of future officers of military powers passes in the process of opens up.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовка військового спеціаліста, який відповідає сучасним вимогам професійної армії, передбачає під час навчання у вищому військово-навчальному закладі (ВВНЗ) формування вмій і навиків щодо виконання професійних обов'язків за майбутнім фахом. З цією метою перед навчальним процесом ВВНЗ ставиться завдання створити належні умови для забезпечення стійкої зацікавленості курсантів ВВНЗ до постійного оволодіння знаннями, в тому числі і з питань фізичної підготовки і спорту, їх систематизації і закріплення, а також для підвищення мотивації курсантів до регулярних занять фізичними вправами. Виконання цих завдань вимагає від викладачів застосування різних форм навчання, що забезпечують активне оволодіння курсантами навчальним матеріалом. Активізації начального процесу, як показали дослідження різних спеціалістів у галузі фізичного виховання [1, 2, 3], сприяє використання всіх видів самостійної роботи слухачів ВВНЗ.

Мета дослідження. Визначити місце самоосвіти в системі підготовки курсантів ВВНЗ з дисципліни „Фізична підготовка”.